

Oö- en nidologische mededelingen 1960-II en 1961

door

W. Ph. J. HELLEBREKERS

VROEG BROEDSEL VAN DE FUUT (Podiceps cristatus).

In aansluiting op de mededeling van De Reuver (*Limosa* 33, p. 51) lijkt het vermeldenswaard, dat wij op 20 april 1961 in een particulier reservaatje onder Delft een Fuut zagen met drie jongen, wier lengte duidelijk iets meer was dan de helft van die van de oude vogel bedroeg en die naar onze schatting tenminste 12—14 dagen oud waren. Eén jong zat nog op de rug van de oude vogel, maar leek eigenlijk reeds te groot. Beide andere jongen zwommen en doken om de oude vogel heen. Bij een broedduur van 25—28 dagen (Ned. Vogels) zou dus het eerste ei reeds op of vóór 11 maart moeten zijn gelegd.

H. N. Kluijver, J. J. Zweers.

EEN OOIEVAAR (Ciconia ciconia) BROEDEND OP EENDEN-EIEREN.

In de „Woudklant”, een plaatselijk blad van Opsterland Fr., kwam op 15 juni 1961 het volgende bericht voor:

„De veehouder, de heer O. Eenshuistra, alhier, maaide enkele dagen „geleden onder door een nest met eenden-eieren, waarvan de meeste nog heel „waren. Teneinde de eend in de gelegenheid te stellen door te broeden, „maakte de heer Eenshuistra een nest van los gras en deed daar de eieren in. „Het was echter niet de eend, die kwam opdagen, maar een ooievaar, die „daar rondstapte en op de eieren ging zitten broeden. Na twee dagen werd „de broedende vogel jammer genoeg gestoord door enige schapen van een „andere veehouder, die het nest met de meeste eieren stuktraptten. Zeker „wel een unicum in de vogelwereld.

Onze secretaris heeft via Dr. J. P. Otto, redacteur van „Vanellus”, naar de juistheid van dit bericht laten informeren, hetgeen geschied is door de heer Kussendrager. Deze kon het bericht bevestigen. In zijn brief vermeldt hij nog: „In Luxwoude is een Ooievaarsnest, waarop dit jaar een vogel „arriveerde, waarschijnlijk een mannetje. Deze vogel volgde Eenshuistra „achter de maaimachine en toen hij het gerestaureerde eendennest zag, „ging hij er op zitten,”

Hellebrekers.

SAMENLEGGEN VAN WILDE EEND (Anas platyrhynchos), FAZANT (Phasianus colchicus) EN WINTERTALING (Anas crecca).

Op 20 mei 1958 werd in het geïnnundeerde gebied van de Haagse Duinwaterleiding in Wassenaar een nest gevonden met 17 eieren, welk nest kennelijk aan een Wilde Eend toebehoorde.

Er lagen echter slechts 7 eieren in van de Wilde Eend, 4 eieren waren

van een Fazant (één hiervan was een schierei) en 5 eieren behoorden aan een Wintertaling.

Het ♀ Wintertaling hield zich steeds in de nabijheid van het nest op, terwijl de Wilde Eend broedde. Nimmer is geconstateerd dat de Wintertaling op het nest kwam. Dit merkwaardige nest is regelmatig gecontroleerd en op 5 juni bleken de Fazantjes uitgekomen te zijn. Zij bleven nog in en bij het nest. De eieren van de Wilde Eend waren op 6 juni uitgekomen (in mijn bezit is een kleurendia waarop de drie Fazantjes en de zeven Wilde Eendjes in het nest te zien zijn), terwijl op 7 juni alles verdwenen was.

Foto: H. D. v. d. LAAN.

Nest met 7 eieren van de Wilde Eend (*Anas platyrhynchos*), 5 van de Wintertaling (*Anas crecca*) en 4 van de Fazant (*Phasianus colchicus*), in het geïnundeerde gebied van de Haagse Duinwaterleiding, Wassenaar, 20 mei 1958.

De bijgevoegde foto, waarop alle 17 eieren te zien zijn, is van de heer H. D. v. d. Laan (nagekomen mededeling). G. A. Regensburg de Mooy.

KLEIN, INGESLOTEN TERRITORIUM VAN DE KIEVIT (Vanellus vanellus).

In het voorjaar 1957 ontdekte ik in de duinen van Castricum op een, geheel door bomen omgeven, braakliggende akker van ongeveer 20 bij 30 m een nest van een Kievit (de akker wordt door een pad nog in tweeën gedeeld). Later nam ik ook jonge vogels waar (nagekomen mededeling).

W. Verkerk.

AFWIJKEND EI VAN DE KLEINE PLEVIER (*Charadrius dubius*).

Op 11 juni 1961 vonden Klatte en Tekke in de Haagse Duinwaterleiding-duinen een 3-legsel met een afwijkend ei: ondergrond grijsgroen (normaal zandkleurig) met een krans van kleine, donkerbruine vlekjes om de stompe pool, van de onderliggende grijze vlekjes was er één zeer groot (normaal zijn de vlekjes regelmatig over het gehele ei verspreid). Hellebrekers.

EEN VIER-LEGSEL VAN DE STRANDPLEVIER (*Charadrius alexandrinus*).

In Limosa 33, p. 52, sprak ik min of meer mijn verwondering uit, dat in ons land nogal eens 5-legsels gevonden worden van Bontbek- en Kleine Plevier (*Ch. hiaticula* en *Ch. dubius*) en geen 4-legsels van de Strandplevier (normaal 3 eieren). Op 22 mei 1961 vonden Ten Kate en ik een 4-legsel bij Kamperhoek, O. Flevoland. De eieren zijn ongetwijfeld van één ♀. Wel waren 3 eieren tamelijk bebroed (bloedvaten en zeer kleine ogen en poten) en het 4e ei veel minder (alleen bloedvaten), zodat de vogel, nadat het normale aantal vol was, is gaan broeden. Hellebrekers.

HET EVENTUEEL BROEDEN VAN HET BOKJE (*Lymnocyptes minimus*) IN NEDERLAND (zie Limosa 32, p. 34).

Volledigheidshalve meen ik te moeten vermelden, dat in bovengenoemd artikel een 3-legsel (of 3 losse eieren) in de collectie van het Rijksmuseum te Leiden door mij over het hoofd is gezien. In 1914 heeft De Vries zijn oude collectie aan het museum cadeau gedaan. Daaronder bevonden zich deze drie eieren, waarvan het gemiddelde gewicht 0,665 gr. is. Dit wijst wel sterk op die van het Bokje (gem. 0,680 gr; minimum Watersnip 0,700 gr). De eieren zijn vermoedelijk via een poelier in bezit van De Vries gekomen. Hellebrekers.

ZEER GROOT LEGSEL VAN DE KERKUIL (*Tyto alba*).

In 1960 zag ik in Eemnes een nest met 13 eieren.

D. Veenman.

[Inderdaad zeer groot (zie Limosa 34, p. 265) (H).]

EIEREN VAN DRAAIHALS (*Jynx torquilla*) EN KOOLMEES (*Parus major*) IN EEN NESTKAST DOOR KOOLMEES UITGEBROED.

Op 3 juni 1961 vond ik in een nestkast op de Noord-Ginkel bij Ede 6 eieren van een Draaihals. Een week later, op 10 juni, lagen in deze nestkast nog 6 eieren van de Draaihals met bovendien 4 eieren van de Koolmees. Het Koolmees ♀ zat te broeden. Op 21 juni lagen in dit nest 5 jonge Draaihalzen van 3 à 4 dagen oud, de Koolmees voerde. Een week later lagen alle jongen echter dood in de kast. De Koolmees heeft dus, behalve haar eigen eieren, ook de Draaihals-eieren uitgebreed en alle jongen zelfs nog enkele dagen gevoerd. H. Stel.

[Het zou natuurlijk interessant zijn om te weten, waarom de Koolmees met voeren is gestopt (H).]

OVER HET BROEDEN VAN HUISZWALUW (Delichon urbica) IN KUNSTNESTEN.

Hierbij een opgave over het met succes bewonen door Huiszwaluwen van houtbeton-kunstnesten. Drie kunstnesten werden opgehangen aan voorgevels: één op Thul 25, Schinnen (L.) en twee op Thul 27 A, Schinnen. Op 5 mei een kunstnest bewoond door een paartje Pimpelmezen (*Parus caeruleus*), doch op 14 mei door Huiszwaluwen verdreven. De opening werd iets uitgebeten en daarna weer bijgemetseld. Op 15 mei 2 paartjes Huiszwaluwen in kunstnesten aan pand Thul 27 A. Op 2 juli in een kunstnest vrij grote jongen, op 10 juli uitgevlogen. Van het tweede nest wel herhaaldelijk Huiszwaluwen in- en uitvliegend, doch niet met zekerheid geconstateerd of er jongen zijn groot gebracht. Kunstnest op 25 niet bewoond. Daarna werd op 70 cm afstand van het nest met jongen een natuurlijk nest gebouwd, waarin ook jongen werden groot gebracht. W. de Veen.

ZEER VROEGE BROEDSELS VAN DE GRASPIEPER (Anthus pratensis).

Op 23 april 1961 vonden mijn vrienden en ik o.a. 4 nesten van de Graspieper met ieder 4 jongen, die oud genoeg waren om geringd te worden, dus ruim een week oud (alle tussen Durgerdam en Monnikendam). Op 26 april zag ik reeds twee vliegvlugge jonge Graspiepers, die, hoewel nog door adult gevoed, reeds zeer goed konden vliegen. Al deze gevallen, vooral het laatste (nabij Osdorp Amsterdam-West), wijzen op een broedtijd vanaf de laatste week van maart, terwijl de Ned. Vogels april—augustus als broedtijd opgeeft.

M. Bakker.

[Inderdaad vroeg. Ik heb echter de indruk gekregen, dat zeer veel zangvogels dat jaar vroeg gebroed hebben (H).]

VERSCHIL IN BROEDRESULTAAT BIJ 5-, 4- RESP. 3-LEGSELS VAN DE GRASPIEPER (Anthus pratensis).

De heer Bakker vond in 1959, 1960 en 1961 80 nesten van de Graspieper op Terschelling en in Waterland N.H. Hiervan leverden 22 vijf-legsels 106 pulli op, terwijl 4 eieren niet uitkwamen (3,64%), van 32 vier-legsels kwamen 7 eieren niet uit (5,47%) en van 6 drie-legsels 5 (27,78%). Tenslotte kwamen van een 2-legsel geen eieren uit. De „kwaliteit” van de kleine legsels is dus merkbaar minder. Misschien zijn deze kleine legsels van oudere of minder fitte ♀♀. De Ned. Vogels vermeldt geen 3-legsel en ook ik heb nooit volledige 3-legsels gevonden. Hellebrekers.

MERKWAARDIGE BROEDPLAATS VAN EEN MEREL (Turdus merula).

„In de lange fietsenloods voor het bedrijfskantoor van de Ned. Kabel-, fabrieken aan de Schieweg (te Delft) staat in het bovenste rek een fiets, die „voorlopig wel niet gebruikt zal worden. Een lijsterpaar is namelijk op het

„wonderlijke idee gekomen op de bagagedrager van deze fiets een nest te bouwen en sinds enige tijd bebroedt ma lijster daar haar eieren. Daarbij trekt zij zich niets aan van de tientallen employés, die dagelijks hun fietsen „rondom haar „nest-fiets” deponeren of weghalen. Alleen vliegt zij zo nu en dan weg om een luchtje te scheppen en de inwendige lijster te versterken, „maar steeds keert zij trouw op haar nest terug (Delftsche Courant, met „foto).”
Hellebrekers.

ZEER VROEG BROEDSEL VAN DE GEKRAAGDE ROODSTAART (Phoenicurus phoenicurus).

Op 30 april 1960 op de Nieuwe Ooster-begraafplaats te Amsterdam reeds vliegvaardige jongen; het broeden moet dan op zijn laatst ca. 4 april zijn begonnen.
C. H. de Kruyf.

[Inderdaad zeer vroeg. De Ned. Vogels vermeldt vanaf begin mei. Ook ik heb ze vóór begin mei nooit gevonden (H).]

TWEE BROEDSELS VAN DE NACHTEGAAL (Luscinia megarhynchos).

In Limosa 32, p. 154 heb ik, naar aanleiding van een artikel van S. Boudinet in „L' oiseau et la revue Française d'Ornithologie” (1956) de mogelijkheid naar voren gebracht, dat de Nachtegaal soms (of min of meer regelmatig) twee broedsels maakt. Dit is nu positief geconstateerd door de heer W. Paulussen in België, die mij (na een mondelinge mededeling) schreef: „Op 28 mei zag ik de Nachtegaal de uitgevlogen jongen voeren. Toen was het (tweede) hooggelegen nest in aanbouw. In dit nest kwam het eerste ei op 1 juni. Op 6 juni verzamelde ik het legsel met vier eieren. Op 12 juni was er andermaal een nest met één ei. Dit begonnen broedsel werd verstoord toen er twee eieren waren”.

Het gaat dus om twee normale legfels en nog een nalegsel. Afgezien van het zeer kleine territorium, heb ik de nesten gezien. Terwijl deze normaal vlak bij de grond gebouwd worden, waren deze resp. 90 en 60 cm hoog in bramen en brandnetels, hetgeen dus ook wijst op één ♀.
Hellebrekers.

VROEG BROEDSEL VAN DE BOSRIETZANGER (Acrocephalus palustris).

De heer Bakker deelde mij mede, dat hij op 6 juni 1961 bij Amsterdam een nest vond met 6 pulli, welke reeds ringbaar waren. Mijn vroegste datum is 30 mei, toen ik $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{3}$ en $\frac{1}{2}$ legsel vond. Zes-legfels komen volgens de Ned. Vogels zeer zelden voor, doch persoonlijk heb er nooit een gevonden.
Hellebrekers.

BIGAMIE BIJ DE BONTE VLEGENVANGER (Ficedula hypoleuca).

Op ons terrein de Noord-Ginkel bij Ede vond ik na 5 jaren nestcontrole in 1959 voor het eerst één broedgeval en in 1960 zelfs 3 broedgevallen van de Bonte Vliegenvanger. In 1961 echter slechts één (op 230 nestkasten),

mogelijk door de sterke bezetting door Koolmezen en Spreeuwen.

Het merkwaardige van ons broedgeval in 1961 is echter, dat ik hierbij een geval van bigamie heb waargenomen. In de literatuur wordt het voorkomen van bigamie wel vermeld, doch volgens een artikel in Limosa 33, p. 204, is dit in Nederland waarschijnlijk slechts één keer waargenomen en wel in 1959 door de heer R. van Hasselt te Voorst. In twee gevallen werd daar één ♂ gezien met twee ♀♀, doch elk ♀ had voor zich zelf één nestkast. Bij ons broedgeval te Ede heb ik slechts één ♂ gezien met twee ♀♀ bij één nestkast. Een van deze ♀♀ was in 1960 op deze plaats geringd (Nr. N. 19454). Het eerste ei is gelegd op 12 mei (berekening), op 13 mei waren er twee eieren, terwijl er op 20 mei 12 eieren waren, dus in 7 dagen 10 eieren er bij! Dit is een zeer duidelijk bewijs, dat hier twee ♀♀ gelegd moeten hebben. Van dit legsel zijn 7 jongen goed (en geringd) uitgevlogen.

H. Stel.

[Het is uit de aard der zaak nooit uit te maken of de 7 uitgekomen eieren van één of gedeeltelijk van twee ♀♀ zijn geweest. In het eerste geval zijn er wel twee ♀♀ geweest, doch blijft de vraag of er van werkelijke bigamie (copulatie) sprake is geweest (H).]

Enige broedvogels in Noord-Brabant

door

Sj. BRAAKSMA, W. H. Th. KNIPPENBERG en V. LANGENHOFF

(Tevens R.I.V.O.N.-mededeling nr. 123)

De ROODBORSTTAPUIT (Saxicola torquata (L.))

In de beschikbare oudere „vakliteratuur” wordt het broeden van de Roodborsttapuit in Noord-Brabant wel vermeld, maar ontbreken helaas nadere gegevens over biotoop en broedplaats (zie Koller, 1888 en Snouckaert, 1908). De enige plaatsaanduiding, die in deze oudere literatuur werd aangetroffen, is de mededeling, dat de soort bij Oirschot „mastvogeltje” werd genoemd (Albarda, 1897).

Bij nadere inventarisatie is inmiddels gebleken, dat de Roodborsttapuit in Noord-Brabant een gewone broedvogel is op de zandgronden. In de kleipolders daarentegen blijkt de soort slechts bij uitzondering voor te komen. Een en ander is in overeenstemming met de mededeling van Haverschmidt (1942), dat de soort hoofdzakelijk op zandgrond broedt. Deze noemde de Roodborsttapuit een vrij algemene broedvogel op kleine heideveldjes, waar spaarzame begroeiing met kleine boompjes (vliegdenneren!) niet mag ontbreken, in de duinen, jonge ontginningen en aanplantingen, begroeide braakliggende terreintjes en ruige spoorwegbermen. Dit is een biotoopbeschrijving, die blijkens de door ons verzamelde gegevens ook voor Brabant volledig met de feiten overeenstemt, mits men onder duinen ook zandverstuivingen